

leden 2024

ÚVOD

Již více než dva roky spolupracují čtyři evropské odborové svazy pracovníků školství – LIZDA (Lotyšsko), LESTU (Litva), ČMOS PŠ (Česká republika), ZNP Polsko) – v programu Erasmus+ na projektu „Vytvoření systému podpory pro začínající učitele“. Jeho cílem je vytvořit elektronickou příručku pro začínající učitele a navrhnout systém doporučení k zvýšení atraktivity učitelského povolání a efektivní profesní podpory začínajících učitelů.

Již více než dva roky spolupracují čtyři evropské odborové svazy pracovníků školství – LIZDA (Lotyšsko), LESTU (Litva), ČMOS PŠ (Česká republika), ZNP Polsko) – v programu Erasmus+ na projektu „Vytvoření systému podpory pro začínající učitele“. Jeho cílem je vytvořit elektronickou příručku pro začínající učitele a navrhnout systém doporučení k zvýšení atraktivity učitelského povolání a efektivní profesní podpory začínajících učitelů.

Podle zprávy OECD „Education at a Glance 2020“ tvořili v roce 2018 mladí učitelé mladší 30 let jen malou část pedagogických pracovníků. Podíl mladých učitelů v partnerských zemích projektu je pod průměrem OECD: na úrovni středních škol – 3,03 % v Litvě, 4,06 % v České republice, 7,8 % v Lotyšsku – a na úrovni základních škol – 3,66 % v Litvě, 7,71 % v Lotyšsku, 9,42 % v České republice.

Ve dnech 16.–17. 1. 2024 se uskutečnilo v lotyšské Rize poslední setkání partnerů projektu Vývoj systému podpory pro začínající učitele a byla uspořádána závěrečná konference, která celý projekt uzavřela. Ze závěrů projektu bude vypracována speciální příručka s doporučeními, jak podporovat začínající učitele, jak do profese přilákat další adepty a jak stávající učitele u profese udržet.

Ve své úvodní řeči předsedkyně lotyšského odborového svazu učitelů LIZDA, Inga Vanaga zdůraznila, že vzdělávací sektor v Evropě má společné problémy, a sice jak vzbudit zájem o učitelskou profesi i jak učitele dostatečně ocenit a podpořit. Inga Vanaga řekla: „*Mladí učitelé jsou naše budoucnost. Tento projekt nám proto dává příležitost pochopit globální situaci, identifikovat hlavní problémy a vypracovat adekvátní plán řešení. (...) V průběhu projektu jsme si rozhodně uvědomili, že mladí učitelé chtějí podporu, pocit jednoty a výměnu zkušeností. Proto naše aktivity touto konferencí nekončí. Je to jen začátek a všichni společně musíme najít co nejefektivnější způsob, jak poznatky získané v projektu uvést do praxe a podniknout konkrétní kroky k realizaci praktických řešení.*“

Litevská delegace

O PROJEKTU

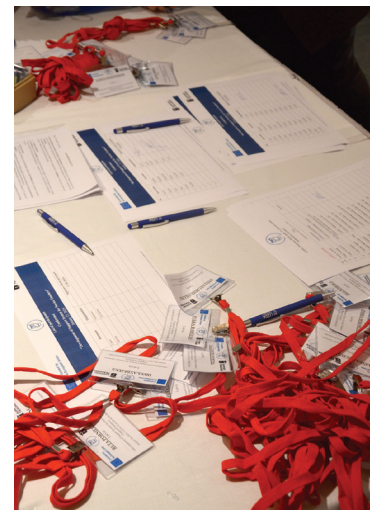
Čtyři odborové svazy, LIZDA (Lotyšsko), LESTU (Litva), ZNP (Polsko) a ČMOS PŠ (Česká republika), se rozhodly, že společně prozkoumají a zmapují postavení a podporu začínajících učitelů ve svých zemích. Celý název projektu, který společně v rámci programu Erasmus+ v roce 2021 začaly, je **Vývoj systému podpory pro začínající učitele**.

Pro všechny výše zmíněné země platí, že jejich vzdělávací systémy se potýkají s nízkým počtem „mladých“ učitelů a nízkou prestiží učitelské profese.

V závěru svého příspěvku Inga Vanaga uvedla, že Lotyšsko se snaží řešit nedostatek mladých učitelů zapojením studentů do profese. Do škol nastupují i studenti druhých ročníků, protože vzdělávací instituce mají akutní nedostatek pedagogických pracovníků. LIZDA dlouhodobě zdůrazňuje potřebu zvýšit počet míst ve vzdělávání učitelů. Druhou otázkou je zavedení zvláštních stipendií pro mladé učitele. V této oblasti Lotyšsko učinilo významný krok zavedením doplňkového stipendia ve výši 300 eur. Pokusy nabídnout mladým učitelům různé druhy podpory se objevují také na úrovni obcí: služební byty, zdravotní pojištění, úhrada dopravy apod. To závisí na možnostech jednotlivých obcí. Někde dochází i k tomu, že se bohatší obce a bohatší školy dokonce snaží „vykupovat“ nejlepší mladé učitele, což však není vítaná praxe.

Līga Kļaviņa, členka komise Saeimy (pozn.: lotyšského parlamentu) pro vzdělávání, kulturu a vědu, která byla na konferenci přítomna, ve svém projevu potvrdila, že pro dosažení strategických cílů je nezbytná úspěšná spolupráce státu, samosprávy, Saeimy a odborů.

„Všechny nás spojuje přání, aby vláda pracovala kvalitně a s maximálním nasazením, aby učitelé byli spokojeni a dobře ohodnoceni,“ uvedla a uznala, že udržení mladých učitelů v profesi je jednoznačně problém, který vyžaduje strategický balíček řešení.

Zástupkyně litevského svazu LESTU, Inga Puiša, potvrdila, že v Litvě je prestiž učitelského povolání velmi nízká. Důvodů je několik, mimo jiné nedostatečné platové ohodnocení. Zvláštní pozornost Inga Puiša věnovala problematice snižování násilí, kterou v současné době řeší. *„Byli jsme šokováni, když jsme při hloubkovém průzkumu zjistili, že téměř polovina účastníků průzkumu zažila nějakou formu násilí ve škole. Od fyzického, morálního až po sexuální násilí na učitelích. Jde o slovní násilí, filmování, posměšky, nadávky. Odbory se zasazují o nulovou toleranci agrese vůči učitelům,“* poznamenala.

Inga Vanaga, předsedkyně odborového svazu LIZDA

Účast v projektu dala litevskému odborovému svazu podnět k přípravě řady dalších iniciativ na podporu mladých učitelů. Patří mezi ně nabídka stipendia pro budoucí učitele ve výši až 500 eur měsíčně, přilákání talentů z jiných odvětví k práci ve školství a podpůrné programy na úrovni obcí, které mají povzbudit učitele k přesunu do venkovských oblastí. Odborový svaz také vybízí k zamýšlení nad posílením mentorského programu a modernizací školního prostředí, aby se novým učitelům ve škole pracovalo příjemně. Zvláštní pozornost věnovali i otázce administrativní podpory nových učitelů, aby hlavní náplní práce nového učitele byla výuka žáků, a ne jen takzvané papírování.

Další klíčovou otázkou, kterou se zástupci litevských odborů zabývali, je obrovský rozpor mezi realitou odvětví a suchými statistikami. Na tento aspekt LIZDA při své práci často upozorňovala, zejména při diskusích se zákonodárci a ministerstvem školství. Inga Puiša zdůraznila, že skutečnou situaci v sektoru mohou ukázat pouze hloubkové studie, nikoliv aritmetické statistiky, které neodrážejí skutečné problémy. Pouze hloubkové studie mohou odhalit, kolik času učitelé skutečně věnují opravování domácích úkolů a přípravě na výuku. Uvedla, že takzvanou statistickou legendou dlouho bylo, že v Litvě je příliš vysoký poměr učitelů na žáky a že učitelů je příliš mnoho. Když se problematika zkoumala hlouběji, ukázalo se, že například učitelů chemie a matematiky je katastrofální nedostatek.

Dorota Obidniak, polský odborový svaz ZNP

Zástupkyně odborového svazu ZNP Dorota Obidniak z Polska se zaměřila na skutečnost, že mnoho mladých učitelů po krátké praxi po absolvování studia pedagogiky školu opouští, protože se nedokážou přizpůsobit a usadit v profesi. Stejně jako litevští a lotyšští kolegové se polští učitelé potýkají s nízkou prestiží učitelského povolání, která je také výrazně ovlivněna nedostatečným odměňováním. *„Náš průzkum ukázal, že nízký plat je jedním z hlavních důvodů, proč mladí lidé do této profese nevstupují a rychle ji opouštějí. Mladí odborníci, kteří nedostávají žádné příplatky, pobírají v průměru 797 eur měsíčně, zatímco celostátní průměr zkušených učitelů je sotva na úrovni minimální mzdy. Minimální mzda v Polsku činí od 1. června 926 eur,“ uvedla Dorota Obidniak a dodala: „důsledkem je, že mladí učitelé představují jen asi 3 % všech polských učitelů, přičemž průměrný věk osob pracujících v tomto sektoru je 47 let.“* Zástupci polského svazu ZNP shrnuli poznatky z projektu a připravili pět stran doporučení, která budou předložena vládě, parlamentu a zřizovatelům.

V porovnání s Polskem jsou čeští učitelé placeni daleko lépe. V České republice dostávají mladí učitelé ve věku 25–29 let přibližně 1704 eur, zatímco jejich zkušenější kolegové 2150 eur. Kolem roku 2017 patřily nicméně relativní platy českých učitelů vůči průměrné mzdě vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců k nejnižším v OECD. Tehdy byly na úrovni 60–64 %. Následoval trend zvyšování peněz do vzdělávání, a tedy i růst učitelských platů.

V roce 2021 platy ve školství rostly až na 79 % platů vysokoškolsky vzdělaných pracovníků (121 % vůči průměrným platům v ekonomice). Přiblížily se tak průměru OECD. V roce 2022 relativní platy učitelů všech věkových skupin ovšem zase poklesly. Nově od 1. 1. 2024 je nastavena výše učitelských platů na úrovni 130 % průměrné mzdy v ekonomice. Je ale diskutabilní, zda se tuto úroveň podaří udržet.

Výše platů je jeden z hlavních faktorů, které ovlivňují atraktivitu učitelské profese. Nedostatek učitelů nebo nízká atraktivita pro adepty o toto povolání jsou s platy provázány. Jejich zvyšování má za cíl přilákat do profese nejen více zájemců z řad mladých lidí, ale pokusit se znovu získat i ty učitele, kteří učitelskou profesi během své kariéry opustili a nyní působí v jiném oboru. České odborné studie ukazují, že vyšší platy mohou být jednou z příčin návratu učitelů do profese.

Kvalitní, kvalifikovaní a motivovaní učitelé jsou důležití pro nastavení a udržení kvality vzdělávání. V České republice je učitelů určitých předmětů nebo v určitých regionech nedostatek, učitelská populace stárne. I z tohoto důvodu je třeba myslet na to, že do vzdělávacího systému by měli vstupovat noví učitelé průběžně a že by je tento systém měl umět udržet.

Dotazníkové šetření provedené ČMOS PŠ poukázalo na řadu otázek, které sami mladí učitelé vnímají jako problém. Jednalo se například o nedostatek praxe na pedagogických fakultách nebo nedostatek přípravy na to, jak zvládat problémové žáky či problémové situace. Dále bylo zmiňováno, že první roky v profesi jsou obtížné a začínající učitelé nemají dostatečnou podporu například v podobě mentoringu.

Na podzim 2023 byl do české legislativy ukotven institut začínajícího a uvádějícího učitele. To je významný krok, který v praxi velmi pomůže. Nicméně tato nová úprava nezůstává bez otázek a aplikačních problémů.

Česká delegace

Zákon například neukotvuje speciální výši příplatku pro uvádějícího učitele. Nejsou stanoveny ani systém dalšího vzdělávání těchto uvádějících učitelů nebo kompetenční předpoklady pro tuto pozici. Nastavení implementace mentoringu si upraví každá škola po svém, což může vést k různé kvalitě poskytování mentoringu jednotlivých škol. Je zapotřebí přísnějších požadavků na dovednosti a kvalifikaci mentorů a také specifického vzdělávacího programu pro mentory.

Setkání partnerů projektu

Na závěr konference pracovali všichni účastníci v pracovních skupinách s cílem navrhnout nejlepší doporučení pro využití poznatků získaných v rámci projektu v praxi. Většina skupin hovořila o posílení kvality mentoringu, přiblížení akademických znalostí realitě škol, potřebě stipendií a rozpočtových míst. Zásadní je ovšem posílení prestiže profese.

